

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาหนี้สินประชากรภาคครัวเรือนนับเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญระดับประเทศ โดยภาคครัวเรือนซึ่งมีฐานะเป็นผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจ การมีหนี้สินจะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและคุณภาพการบริโภค จากการสำรวจรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินในภาคครัวเรือนทั่วประเทศระหว่างปี 2543 ถึง 2550 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าประชากรในภาคครัวเรือนที่มีหนี้สินต่อครัวเรือนเฉลี่ยคิดเป็น 5.6 ถึง 7 เท่าของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายละเอียดดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 รายได้ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน มูลหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนที่เป็นหนี้ ทัวราชอาณาจักร

ปี พ.ศ.	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน (บาท)	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน (บาท)	หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท)
2543	12,150	9,848	68,405
2545	13,736	10,889	82,485
2547	14,963	12,297	104,571
2549	17,787	14,311	116,585
2550	18,660	14,500	116,681

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2550)

จากสถิติดังกล่าวจะเห็นว่าหนี้สินในภาคครัวเรือนซึ่งหมายความรวมถึงหนี้สินของทุกๆ อาชีพในภาคครัวเรือน ไม่เว้นแม้กระทั่งผู้ที่ประกอบอาชีพครุฑก็รวมอยู่ในภาคครัวเรือนที่มีหนี้สินด้วยเหมือนกัน ดังนั้นอาชีพครุฑจึงเป็นอาชีพหนึ่งจากหลายๆอาชีพที่มีปัญหาหนี้สินที่รัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัยพยายามเข้ามาแก้ไขปัญหามา เพราะการที่ครุฑมีหนี้สินนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเฉพาะตัวครุฑ แต่ยังส่งผลให้การจัดการศึกษาของครุฑที่มีต่อเด็กนักเรียนด้อยประสิทธิภาพลงไปด้วย

จากการสำรวจหนี้สินครัวทั่วประเทศเมื่อเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ.2546 พบว่าครัวมีหนี้สินรวมทั้งหมด 230,890.74 ล้านบาท เฉลี่ยต่อคนแล้วครัวมีหนี้สินถึงคนละ 1.1 ล้านบาท รายละเอียดดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 ผลสำรวจหนี้สินครัวทั่วประเทศ เดือนพฤศจิกายน 2546

แหล่งหนี้สิน	จำนวน (คน)	คิดเป็น ร้อยละ	มูลหนี้ (ล้านบาท)	เฉลี่ย / คน (บาท)
สหกรณ์ออมทรัพย์ครู	423,299	68.97	171,223.69	404,498.22
ธนาคารต่างๆ (ธ.กรุงไทย , ธ.อาคารสงเคราะห์, ธ.ออมสิน , ธ.เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร	74,792	12.19	41,072.93	549,162.08
หนี้นอกระบบ	115,627	18.84	18,594.12	160,811.23
รวม	613,718	100.00	230,890.74	1,114,471.53

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (2547)

เมื่อเปรียบเทียบหนี้สินครัวและหนี้สินภาคครัวเรือนทั่วประเทศในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันแล้ว จะพบว่าครัวมีหนี้สินโดยเฉลี่ยต่อคน สูงกว่าหนี้สินภาคครัวเรือนโดยเฉลี่ยถึง 1 ล้านบาท หรือคิดเป็น 10.6 เท่าของภาคครัวเรือนเลยทีเดียว

จากแหล่งเงินกู้ดังตารางที่ 1.2 ครัวทั่วประเทศสามารถใช้บริการสินเชื่อได้ทั่วไปในแต่ละจังหวัดของตนเอง โดยเฉพาะสหกรณ์ออมทรัพย์ครูซึ่งเป็นแหล่งเงินกู้แหล่งใหญ่ที่สุดของครู เช่นเดียวกับกับสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด ก็ถือเป็นที่พึ่งรายใหญ่ในการให้สินเชื่อของครูในจังหวัดพะเยาด้วยเช่นกัน จากการสำรวจหนี้สินของครูในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด ณ วันที่ 31 มกราคม 2550 พบว่า มีข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดพะเยาที่เป็นสมาชิกสหกรณ์อยู่ 5,422 คน สมาชิกที่เป็นหนี้สหกรณ์มีอยู่จำนวน 4,602 คน คิดเป็นร้อยละ 84.88 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ยอดหนี้รวมกว่า 2,764 ล้านบาท ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมผู้ที่เป็นหนี้จากสถาบันการเงินอื่นๆ และจากการสำรวจการส่งชำระหนี้รายเดือนพบว่า สมาชิกที่ส่งชำระหนี้ไม่เกินร้อยละ 50 ของเงินเดือนมีอยู่ 2,975 คน คิดเป็นร้อยละ 54.87 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด สมาชิกที่ส่งชำระหนี้เกินร้อยละ 50 ถึงร้อยละ 70 ของเงินเดือนมีอยู่ 1,103 คน คิดเป็นร้อยละ 20.34 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด สมาชิกที่ส่งชำระหนี้เกินร้อยละ 70

ของเงินเดือนมีอยู่ 524 คน คิดเป็นร้อยละ 9.65 ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ทั้งนี้ยังไม่นับรวมการหักเงินส่วนอื่นๆ หรือหักเงินชำระหนี้แห่งอื่น (สหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด, 2550, 5) และจากการสำรวจย้อนหลังไปจนถึงปี พ.ศ.2547 จะพบว่าหนี้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด จะเพิ่มขึ้นทุกๆปี ดังตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 หนี้สินครูและบุคลากรทางการศึกษาในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด
ณ วันที่ 31 ธันวาคม

ปี พ.ศ.	จำนวนหนี้สิน (บาท)	อัตราการเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)	จำนวนสมาชิก ที่เป็นหนี้ (คน)	หนี้สินเฉลี่ย ต่อคน
2547	2,315,397,235	-	4,574	506,208.40
2548	2,605,578,678	+ 12.53	4,638	561,789.28
2549	2,773,903,308	+ 6.46	4,631	598,985.81
2550	3,043,796,466	+ 9.73	4,642	655,707.98

ที่มา : รายงานกิจการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด ปี 2547, 2548, 2549, 2550

สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินครู ได้มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาช่วยเหลือแก้ไข โดยทางกระทรวงศึกษาธิการได้มอบนโยบายให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้สินครูอย่างเบ็ดเสร็จและครบวงจร โดยยึดหลักการของโครงการพัฒนาชีวิตครู ได้มีครูและบุคลากรทางการศึกษามาลงทะเบียนเพื่อเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินครู เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2548 ถึงวันที่ 9 ตุลาคม 2548 มีผู้ลงทะเบียนจำนวน 131,217 คน รายละเอียดดังตารางที่ 1.4 โดยเป้าหมายในการดำเนินงานปี พ.ศ. 2550 สามารถดำเนินการได้ร้อยละ 70 คือจำนวน 91,852 คนและปี พ.ศ. 2551 ดำเนินการอีกร้อยละ 30 คือจำนวน 39,365 คน

ตารางที่ 1.4 จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มาลงทะเบียนแก้ไขปัญหานี้สิน

ภูมิภาค	จำนวนคน
ภาคกลาง	21,364
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	72,214
ภาคเหนือ	26,896
ภาคใต้	10,743
รวม	131,217

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา(2550)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในฐานะผู้ดำเนินการโครงการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อแก้ปัญหานี้สินข้าราชการครู ได้จัดทำชุดเสริมสร้างค่านิยมเรื่องความประหยัดและการมีวินัยทางการเงิน สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามโครงการรณรงค์เพื่อการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งเน้นให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการฝึก ศึกษาเพื่อเสริมสร้างค่านิยมความตระหนักและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรมการบริโภคของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย ซึ่งชุดเสริมสร้างค่านิยมนี้มีจำนวน 4 เล่ม คือ เล่ม 1 การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการวิเคราะห์แนวทางการครองชีวิตในด้านเศรษฐกิจอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เล่ม 2 เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนายั่งยืน สามารถนำมาปรับใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เล่ม 3 การวางแผนการใช้จ่าย เป็นการศึกษาการวางแผนเศรษฐกิจในครอบครัว และแนวทางการจัดสรรรายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวเพื่อการใช้จ่ายรายละเอียดดังตารางที่ 1.5 และการสร้างระเบียบวินัยในครอบครัว เล่ม 4 สมุดบันทึกรายรับ-รายจ่าย-เงินออม ตลอดปี เป็นการศึกษาให้มีความประหยัดและการมีวินัยทางการเงินเพื่อให้รู้เท่าทันพฤติกรรมของตนเอง รักษาสมดุลระหว่างรายรับ-รายจ่ายและการเก็บออม

ตารางที่ 1.5 แนวทางในการจัดสรรรายได้ในแต่ละเดือนของครอบครัวเพื่อการใช้จ่าย

รายการใช้จ่าย	ร้อยละของรายได้ต่อเดือน ของครอบครัว
ที่อยู่อาศัย (ค่าเช่า หรือค่าผ่อนชำระหนี้เงินกู้ซื้อบ้าน)	25 – 30
ค่าอาหาร	25
ค่าเสื้อผ้า	10
ค่าเดินทาง (ค่ารถ ค่าน้ำมัน หรือค่าผ่อนชำระเงินกู้ซื้อรถ)	10 – 15
ค่าสาธารณูปโภค (ค่าน้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์)	5
ค่ารักษาพยาบาล	5
ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และสันทนาการ (ท่องเที่ยว บ้านเือง)	5 – 10
เงินเก็บออมหรือเงินลงทุน	5 - 10

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา(2549)

จากข้อมูลหนี้สินของครูดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งยังมีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานพยายามที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ แต่หนี้สินของครูก็ยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาถึงพฤติกรรมการบริโภคของครูที่มีหนี้สินในจังหวัดพะเยา รวมทั้งปัจจัยที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมการบริโภค อันจะเป็นการช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปวางแผนเพื่อช่วยเหลือครูต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการบริโภคของครูที่มีหนี้สินในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด
- 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคของครูที่มีหนี้สินในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด
- 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดจากการมีหนี้สินของครูที่มีหนี้สินในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ทราบข้อเท็จจริงถึงพฤติกรรมกรรมการบริโภค ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภคและปัญหาที่เกิดจากการมีหนี้สินของครู เพื่อนำไปเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆและสวัสดิการเงินกู้ในลักษณะที่จำเป็นสำหรับครู และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆของครูที่เกิดจากการมีหนี้สิน

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะศึกษาถึงพฤติกรรมกรรมการบริโภค, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมกรรมการบริโภค ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตวิทยาและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม, ปัญหาที่เกิดจากการมีหนี้สินของข้าราชการครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในจังหวัดพะเยา และพนักงานเทศบาลที่ปฏิบัติงานสอนสังกัดสถานศึกษาของเทศบาลเมืองพะเยา ที่มีหนี้สินในสหกรณ์ออมทรัพย์ครูพะเยา จำกัด โดยช่วงเวลาที่ศึกษา คือ ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง เดือนตุลาคม 2551

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤติกรรมกรรมการบริโภค หมายถึง ปริมาณการใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าและบริการด้านต่างๆ โดยวัดออกมาในรูปของค่าใช้จ่าย

หนี้สิน หมายถึง ความผูกพันในทางกฎหมายระหว่างบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้ มีความชอบธรรมที่จะบังคับอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าลูกหนี้ ให้จำต้องส่งมอบทรัพย์สิน กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้

ปัจจัยด้านจิตวิทยา หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการบริโภคสินค้าและบริการ ได้แก่ การถูกจูงใจจากสื่อต่างๆ การรับรู้หรือรู้จักในคุณสมบัติของสินค้าหรือบริการ การเรียนรู้จากการทดลองใช้สินค้า ความเชื่อและความมั่นใจต่อคุณภาพของสินค้าและบริการทัศนคติในด้านบวกต่อสินค้าและบริการ

ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการบริโภคสินค้าและบริการ เนื่องจากผลทางด้านวัฒนธรรมการบริโภค ครอบครัว และชนชั้นทางสังคม ได้แก่ การพาครอบครัวไปใช้บริการในร้านอาหารเนื่องจากมีบริการที่ดี มีความสะดวก การซื้อคอมพิวเตอร์เพื่อดูหนัง ฟังเพลง การซื้อสินค้ายี่ห้อดังซึ่งกำลังได้รับความนิยม การซื้อของใช้ในบ้านเพราะมีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน และการไปเที่ยวต่างประเทศเพราะเป็นกระแสนิยม เป็นต้น

วัฒนธรรมการบริโภค หมายถึง รูปแบบหรือแบบแผนการบริโภคของผู้บริโภค ซึ่งได้รับเอาคุณค่า ค่านิยม จากประเทศตะวันตก อันได้แก่ การรับประทานอาหารนอกบ้าน การแต่งกาย และการนันทนาการ เป็นต้น โดยผ่านช่องทางต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น สื่อสารมวลชน สื่อบุคคล ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สถานภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกลุ่มเพื่อน

ครอบครัว หมายถึง องค์กรที่มีขนาดเล็กที่สุดในสังคม ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทางสายโลหิตหรือทางกฎหมาย โดยการสมรส หรือการรับรองบุตรเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งได้แก่ พ่อ แม่ บุตร และญาติพี่น้อง

ชนชั้นทางสังคม หมายถึง กลุ่มคนที่มีจิตสำนึกเดียวกัน ทำมาหากินในลักษณะเดียวกัน อาจมีอาชีพเดียวกันหรือต่างอาชีพกันแต่อยู่ในสถานะทางสังคมที่ใกล้เคียงกัน

ครู หมายถึง บุคลากรที่ปฏิบัติการสอนหรือปฏิบัติงานบริหารหรือจัดการศึกษาในสถานศึกษาหรือนอกสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

พนักงานเทศบาล หมายถึง บุคลากรที่ปฏิบัติการสอนหรือปฏิบัติงานบริหารหรือจัดการศึกษาในสถานศึกษาหรือนอกสถานศึกษา สังกัดสถานศึกษาเทศบาล ในอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา